

№ 35 (2024) С. 46–55
National Academy of Fine Arts and Architecture
Collection of Scholarly Works
«Ukrainian Academy of Art»
ISSN 2411–3035
Website: <http://naoma-science.kiev.ua>

УДК 711.1;72.011;72.012;725
ORCID ID: 0000-0001-6128-7410
DOI <https://doi.org/10.32782/2411-3034-2024-35-5>

Вадим Куцевич

доктор архітектури, професор,
заслужений архітектор України

Київський національний університет будівництва і архітектури
Kutsevych.vv@Knuba.edu.ua

ІНСТИТУТ ОДНОДУМЦІВ З ВЕЛИКИМ ТВОРЧИМ ПОТЕНЦІАЛОМ. (ДО 60-РІЧЧЯ КИЇВЗНДІЕП)

Анотація. У статті розглянуто творчий шлях Українського зонального науково-дослідного і проєктного інституту з цивільного будівництва (КИЇВЗНДІЕП) упродовж 60 років його діяльності. **Мета** нашої статті – визначення творчих здобутків колективу КИЇВЗНДІЕП в архітектурі цивільних будівель і споруд. **Методи дослідження.** В основу дослідження покладено комплексний аналіз соціально-економічних, містобудівних, архітектурно-планувальних та нормативно-методичних питань. Для вирішення зазначених питань використовувалися такі методи, як: порівняльний аналіз проєктних рішень і реалізованих об'єктів, систематизація й узагальнення наукових досліджень. **Результати.** КИЇВЗНДІЕП розпочав свою творчу діяльність 1963 р. у період розвитку типового проєктування та індустріалізації будівництва у колишньому СРСР та продовжив на новому етапі у незалежній Україні. Виявлений феномен творчості українських архітекторів, які у період тоталітаризму в 1960–1980-ті рр. застосували новітні методологічні засади проєктування і створювали оригінальні архітектурно-художні твори. З набуттям незалежності і приходом третього тисячоліття архітектори КИЇВЗНДІЕПу були звільнені від жорсткого бюрократичного тиску державних структур і їхньої монополії на замовника. На заміну типовим панельним будинкам приходять індивідуальні житлові будинки з монолітним каркасом, стінам з екологічно чистими утеплювачами, що дало змогу застосовувати принципи «гнучкого планування». У громадських будівлях і спорудах створюється комфортне середовище для обслуговування всіх верств населення зокрема й людей з інвалідністю, а архітектура набуває художньої виразності. **Висновки.** В результаті дослідження визначено, що творча діяльність КИЇВЗНДІЕП як зонального є багатогранною, перш за все, це проблеми проєктування та будівництва житлових будинків і громадських будівель та споруд в Україні, Молдові, Узбекистані, на півдні РФ та у Казахстані. У 1970–1980-х роках сфера діяльності інституту значно розширилась. Він став провідною організацією колишнього СРСР із проблем проєктування і будівництва цивільних будівель та споруд у складних інженерно-геологічних умовах, з питань автоматизації проєктних робіт, енергозбереження і впровадження у будівництво ефективних конструкцій.

Період незалежності ознаменувався розробкою планування і забудови міст енергетиків Славутич та Энергодар, проєктуванням і будівництвом Ляонінського університету у КНР, проєктуванням житлового району м. Астани (Казахстан), обласного кардіологічного центру у м. Полтаві, формуванням концепції створення Національної системи нормативної бази України.

Ключові слова: КИЇВЗНДІЕП, архітектурно-планувальна організація, цивільні будинки і споруди, конструктивні та інженерно-технічні рішення, енергозбереження, засоби монументально-декоративного мистецтва.

Vadym Kutsevych

Doctor of Architecture, Professor,
Honored Architect of Ukraine

Kyiv National University of Construction and Architecture
Kutsevych.vv@Knuba.edu.ua

**INSTITUTE OF LIKE-MINDED PEOPLE WITH GREAT CREATIVE POTENTIAL.
(DEDICATED TO 60TH ANNIVERSARY OF KYIVZNDIEP)**

Abstract. The article examines the work of the Ukrainian Zonal Research and Project Institute for Civil Engineering (KYIVZNDIEP) over the 60 years of its existence. The purpose of this article is to define the creative achievements of the KYIVZNDIEP team in the architecture of civil buildings and structures. **Research methods.** The research is based on a comprehensive analysis of socio-economic, urban planning, architectural-planning and normative-methodological issues. Such methods as comparative analysis of project solutions and implemented objects, systematization and generalization of scientific research were used to solve the mentioned issues. **The results.** The KYIVZNDIEP Institute was founded in 1963 during the period of development of standard design and industrialization of construction in the former USSR and continued at a new stage in Independent Ukraine. The phenomenon of creativity of Ukrainian architects, who applied the latest methodological principles of design and created original architectural and artistic works during the period of totalitarianism in the 1960s and 1980s, has been revealed. With the acquisition of Independence and the arrival of the third millennium, the architects of KYIVZNDIEP were freed from the rigid bureaucratic pressure of state structures and their monopoly on the customer. Typical panel houses are replaced by individual residential buildings with a monolithic frame, walls with environmentally friendly insulation, which made it possible to apply the principles of "flexible planning. In public buildings and structures, a comfortable environment is created to serve all segments of the population, including people with disabilities, and the architecture acquires artistic expressiveness. **Conclusions.** As a result of the research, it was determined that the creative activity of the KYIVZNDIEP institute as a zonal multifaceted one, primarily concerns the design and construction of residential buildings and public buildings and structures in Ukraine, Moldova, Uzbekistan, the south of the Russian Federation, and Kazakhstan. In the 1970s and 1980s, the field of activity of the institute expanded significantly. It became the leading organization of the former USSR for the design and construction of civil buildings and structures in difficult engineering and geological conditions, for the automation of project work, energy saving and the introduction of efficient structures in construction. The period of Independence was marked by the development of the planning and construction of the energy cities of Slavutych and Energodar, the design and construction of the Liaoning University in the People's Republic of China, the design of a residential area in the city of Astana (Kazakhstan), a cardiology center in the city of Poltava, and the formation of the concept of creating the National System of Regulatory Framework of Ukraine.

Key words: KYIVZNDIEP, architectural and planning organization, civil buildings and structures, structural and engineering solutions, energy saving, means of monumental decorative art.

Постановка проблеми. КИЇВЗНДІЕП – це комплексний інститут, здатний вирішувати широке коло питань – від наукового прогнозування, розроблення нормативної бази з проектування до створення перспективних житлових будинків та громадських будівель і споруд, визначних містобудівних та архітектурних ансамблів. Вивчення досвіду цього знаного колективу сприятиме визначенню методів проектування та будівництва цивільних будівель і споруд, шляхів і новітніх стратегій розвитку архітектури та містобудування України.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Розгляд історичних етапів творчої діяльності фахівців КИЇВЗНДІЕП, дав змогу виявити новітні напрямки у проектуванні й будівництві цивільних будівель і споруд. Ці напрямки викладені в книгах (Ю. Репіна, В. Шпари,

Т. Кари-Васильєвої та З. Чегусової), монографії (В. Куцевича), наукових публікаціях (В. Гершковича, О. Мазіченко, В. Куцевича, В. Штолька, В. Чернявського) та інших.

Мета статті полягає у вивченні досвіду інституту КИЇВЗНДІЕП, проведенні наукових досліджень та впровадженні їх у практику проектування та будівництва цивільних будівель і споруд, більшість з яких складають архітектурну і містобудівну спадщину України ХХ та ХХІ століть.

Вклад основного матеріалу. 60-річний ювілей КИЇВЗНДІЕПу спонукає до роздумів про минуле інституту, а проблеми сьогодення – осмисленню плану дій щодо формування комфортного архітектурного середовища життєдіяльності в ХХІ сторіччі. В основу діяльності установи було покладено тріаду: наукові

дослідження – проектування – будівництво, а реалізацію ідеї створення інституту нового типу директором О. Заваровим можна порівняти з формуванням сучасних технопарків. До складу інституту входило наукове і проєктне відділення, а також наукова та проєктно-експериментальна виробнича база (архіт. В. А. Куцевич, 1972–1978), найкрупніша в системі Держживільбуду колишнього СРСР. Тут відбувалися випробування новітніх конструктивних систем для впровадження у проектування і будівництво цивільних будівель і споруд.

Багатопрофільність КИЇВЗНДІЕП дала змогу проектування від котеджів до міст у різних природно-кліматичних та інженерно-геологічних умовах. З 1970-х років інститут стає провідним, виконуючи величезні замовлення в галузі типового й експериментального проектування. У цьому була заслуга талановитого організатора, успішного менеджера та енергійного експериментатора, директора інституту О. Заварова. Він один з перших у колишньому СРСР організував у співдружності з інститутом кібернетики АН УРСР спільну роботу із впровадження комплексних програм і систем автоматизованого проектування житла та об'єктів громадського обслуговування із застосуванням електронно-обчислювальної техніки [1]. В цьому йому допомагала група однодумців і фундаторів КИЇВЗНДІЕПу (іл. 1).

У 1976 р. в КИЇВЗНДІЕП була створена лабораторія геліотехніки, а вже у 1980-х інститут став головним у цій галузі знань в царині житлово-цивільного будівництва. Науковим керівником лабораторії, а згодом і центру був кандидат технічних наук В. Гершкович. У центрі проводилась велика дослідницька робота, а на її основі розробляли і реалізовували проєкти сонячних нагрівальних установок різного призначення. Найбільшим досягненням у цій сфері було спорудження за проєктом фахівців КИЇВЗНДІЕПу Центру з використання сонячної енергії енергетичного інституту в Алушті (Премія Ради Міністрів СРСР). Об'єкт був обладнаний пристроями, які використовують сонячну енергію для опалення, гарячого водопостачання, підігріву води в плавальному басейні, а також для штучного охолодження приміщень влітку. Окрім того, в обладнанні використовували сонячні колектори, теплові насоси, акумулятори теплоти та інші енергоефективні пристрої. Похилі площини фасадів центру, які використані для встановлення теплоприймачів, створили оригінальний архітектурний образ споруди (іл. 2).

Упродовж 1990-х років у КИЇВЗНДІЕПі була розроблена програма енергозбереження для України, котру схвалив Держбуд України. У 1993 році почалась реалізація цієї програми, будівництвом експериментальної теплиці інституту, що обігрівалася тепловим насосом, де вперше в Україні як джерело тепла для опалення використовували ґрунтовий масив, розташований безпосередньо під теплицею. Надалі енергозбереження було впроваджене у практиці проектування та будівництва [2, 3].

Питаннями житлової політики, визначенням перспектив архітектури житла у КИЇВЗНДІЕП займалися такі провідні вчені, як Д. Яблонський, Ю. Репін, В. Куцевич, М. Агуф, В. Колюзін, Г. Граужис, С. Єжов та інші. Значні зміни соціально-економічної ситуації в країні вимагали вдосконалення існуючих та пошуку нових методів вирішення комплексних проблем подальшого розвитку масового житлового будівництва. Для цього були розроблені серії (ІГК-480, 96, 144, 179) великопанельних житлових будинків, серії (87, 67) цегляних будинків, серія будинків з блок-каменів (БК-4м), серія (236) монолітних житлових будинків тощо (архіт. Д. Яблонський, А. Тандетник, Л. Куликов, Г. Копоровський, І. Козлінер, К. Репринцева, Ю. Репін, О. Авдієнко, Ф. Боровик, В. Кацин, К. Мартакова, Е. Казанкова, Л. Клейменов, В. Козярчук, В. Васляєв та інші).

Крім цих серій розробляли житло з урахуванням специфічних регіональних та геологічних умов. Йдеться про серію 96 для м. Волгодонська (рф) в умовах осідання ґрунтів із вбудовано-прибудованими об'єктами громадського обслуговування (архіт. А. Костовецький, В. Федоренко, В. Ірискін, Ж. Косенко, М. Плашкевич); серія житлових будинків «Мобіль» з мінімальною номенклатурою збірних елементів (архіт. Д. Яблонський, Є. Доукін, А. Пекер, В. Дейнеко та інші) для м. Навої (Узбекистан), міст Жанатас, Гур'єв, Балхаш, Усть-Каменогорськ, Актюбінськ, Джайрем (Казахстан), м. Куляб (Таджикистан), для міст каскаду Наринської ГЕС (Киргізія), м. Тбілісі (Грузія), а також окремих міст рф.

Для сейсмічних районів Азербайджану і м. Баку була розроблена 183 серія житлових будинків (архіт. Д. Яблонський, Є. Доукін), а для м. Енергодар Запорізької обл. – серія «Енергодар» (архіт. В. Довгалюк, В. Петров та інші).

Великий обсяг типового та експериментального проектування було виконано для закладів освіти. У цьому напрямку архітектурної науки

		
Заваров О. І.	Медведєв М. І.	Гречина М. Г.
		
Каракіс Й. Ю.	Чмутіна Н. Б.	Яблонський Д. Н.
		
Єжов В. І.	Штолько В. Г.	Гершкович В. Ф.

Іл. 1. Фундатори КИЇВЗНДІЕП. [Архів автора]

Лл. 2. Центр з використання сонячної енергії енергетичного інституту у м. Алушта (архіт. Г. Хорхот, І. Білявська, В. Журавель, І. Руднева, інж.-енерг. В. Гершкович, інж.-констр. Ю. Масін.
[Світлина з архіву автора]

у різний час працювали: В. Єжов, І. Король, Л. Ковальський, В. Світко, Є. Синькевич, В. Трифонов, О. Слепцов, В. Шпаківська, І. Воробйов, Б. Губов, Л. Філатова.

Так, фахівцями були спроектовані експериментальні дитячі ясла-садки на 320 і 480 місць у Північно-Броварському житловому масиві Києва (архіт. І. Король, В. Світко, М. Губов та інші), комплекси ясел-садків в експериментально-житловому районі Києва «Теремки-1» (архіт. В. Єжов, І. Король, Н. Зінов'єва), а також реалізовані у житловому районі «Теремки-1» експериментальні ясла-садок на 330 місць для наступного етапу будівництва з плавальним басейном і зимовим садом (архіт. Н. Зінов'єва, О. Стукалов), типові та експериментальні проекти ясел-садків у великопанельних конструкціях на 330 і 280 місць (архіт. В. Жданюк та В. Крючков), типові проекти ясел-садків на 95, 140, 190, 280 і 330 місць зі стінами з цегли у складних інженерно-геологічних умовах – просідаючі ґрунти, підроблювальні території (архіт. В. Жданюк, Е. Москальова, В. Крючков) експериментальний проект дитячого садка-ясел на 8 груп із захистом будівлі від негативного впливу радону-222 для будівництва на просідаючих ґрунтах (архіт. Г. Білявська, В. Приймак, В. Трифонов, Б. Губов, В. Куцевич).

Коли землетрус в Узбекистані накоїв лиха, архітектори КИЇВЗНДІЕП надали допомогу постраждалим районам. Так, у житловому районі «Український» були побудовані цегляні ясла-садки на 280 місць (архіт. В. А. Куцевич) [4].

На основі типового й експериментального проектування здійснювалося і будівництво закладів загальної середньої освіти. Йдеться про типові проекти шкіл на 33 класи зі стінами з цегли на просідаючих ґрунтах та підроблювальних територіях (архіт. Н. Савченко, С. Нивін, О. Зиков), на 9 і 18 класів (архіт. Л. Дабіжа, В. Петров), на 22 і 9 класів (160 учнів) для сейсмічних районів Закарпатської та Чернівецької областей (архіт. Е. Казанкова, П. Максимчук, В. Поліщук та І. Воробйов), 8-річної школи Києва на 960 учнів серії 2-02-960 (архіт. В. А. Куцевич), на 33 класи у великопанельних конструкціях 1.090-1 та 1.090.3пв (архіт. Н. Савченко, В. Жданюк) і каркасно-панельних конструкціях 33 та 44 класи (архіт. В. Волик, С. Нивін, В. Довгалюк, В. Петров), типовий проект школи на 33 та 44 класи (архіт. В. Волик, С. Нивін, В. Довгалюк, В. Петров), а також типовий проект школи на 33 класи з блоком клубно-спортивних приміщень у великопанельних та каркасно-панельних конструкціях (архіт. А. Сніцарев, В. Лиховодов). Крім того, запроєктовано експериментальні проекти дитсадка на 40 місць, ясел-садків на 140 і 290 місць для сейсмічних районів Закарпатської та Чернівецької областей (архіт. І. Воробйов, Л. Філатова, О. Андреев, В. Жданюк, Е. Казанкова, П. Максимчук, Б. Губов).

Серед експериментальних проектів виділимо шкільні комплекси для Донецька, Луганська, Баку, Ташкента на 2352–2600 учнів (архіт. Й. Каракіс, В. Волик, Н. Савченко, С. Нивін) та Києва для району «Теремки-1» (архіт. А. Сніцарев), «шкільне містечко» у Північно-Броварському житловому масиві Києва (архіт. В. Єжов, А. Сніцарев, Є. Синькевич), навчально-виховний комплекс у м. Кам'янське у складі ясел-садку на 410 місць і школи на 44 класи з підготовчими групами дитсадка (архіт. В. Єжов, І. Король, Н. Зінов'єва, А. Сніцарев, Є. Синькевич), експериментальна школа на 44 класи у Північно-Броварському житловому масиві Києва (архіт. Л. Ковальський, А. Сніцарев, Є. Синькевич) [5, 6].

Формування закладів вищої освіти було і є нагальною проблемою розвитку матеріально-технічної бази і вдосконалення їхньої типології. Вдалими прикладами, що становлять доробок КИЇВЗНДІЕП, можна вважати Інститути фізичної культури і спорту у Києві та сільськогосподарського машинобудування у Кропивницькому (архіт. М. Губов, Н. Кир'янова), проекти розвитку Львівського та Київського політехнічних

інститутів (архіт. В. Лиховодов, В. Довгалюк, О. Зиков, В. Крючков, В. Петров. – Державна премія України в галузі архітектури), проєкт Технологічного інституту харчової промисловості (архіт. В. Довгалюк, М. Губов, В. Крючков, В. Петров, О. Литвинов) та інші.

Підприємства торгівлі, побуту та харчування – одна з найпоширеніших галузей у сфері громадського обслуговування. Реалізація таких наукових досліджень знайшла втілення і в цілій низці побудованих унікальних об'єктів. Наприклад, Будинок торгівлі у Києві (архіт. В. Єжов, Б. Забранський, А. Сніцарев та інші), будинок споживчої кооперації «Узбекберляшу» в Ташкенті (архіт. Ф. Боровик, Ю. Репін), універмаг «Дитячий світ» (архіт. В. Залуцький), універсам на Печерській площі (архіт. А. Аніщенко), Будинок меблів (архіт. Н. Чмутіна, О. Стукалов та інші), Володимирський, Житній і Залізничний криті ринки у Києві (архіт. Г. Ратушинський, В. Штолько, А. Аніщенко), громадсько-торгівельні центри на 20 і 30 тис. жителів (архіт. В. Довгалюк, В. Петров і В. Крючков).

Дуже поширеною в Україні та поза її межами у різних країнах СНД (у 1970–1980-ті роки) була створена в інституті серія «БАСФОК», що включала блок-будинки підприємств торгівлі, побутового обслуговування, громадського харчування та культури (архіт. В. Єжов, О. Гайдученя, В. Куцевич, К. Дабагян, М. Вітушок, М. Губов, Ю. Онищенко, Р. Раковіцан, Н. Діденко, С. Єжов, О. Костенко та інші).

Вагомим доробком КИЇВЗНДІЕП є проєкування та будівництво в Україні сучасних готелів, зокрема у Києві – готель «Либідь» (архіт. Н. Чмутіна, Ю. Чеканюк, О. Стукалов, скульптор Ю. Синькевич), «Київ» (архіт. І. Іванов, В. Єлізаров, Г. Дурново), «Русь» (архіт. М. Гречина, М. Губов, В. Павловський), «Президент-готель» (архіт. Ю. Набок, Н. Кліменко, Н. Адамович – Державна премія України в галузі архітектури), (іл. 3), «Спорт» (архіт. В. Бавиловський, В. Штолько), а також «Турист» у Черкасах (архіт. В. Штолько), «Тарасова гора» у Каневі (архіт. Н. Чмутіна, В. Штолько, О. Гусева), «Інтурист» в Одесі (архіт. Г. Хорхот, І. Руднева, В. Журавель, І. Білявська), «Градецька» у Чернігові (архіт. В. Штолько, О. Кабацький. – Державна премія України в галузі архітектури), «Черемош» у Чернівцях (архіт. Г. Дурново) [7; 8; 9].

Велика увага у КИЇВЗНДІЕП приділялась роботам з проєкування та будівництва

закладів охорони здоров'я. Зокрема, йдеться про республіканську лікарню у Кишиневі (архіт. В. Бакланов – Державна премія Молдавської РСР в галузі архітектури), дитячий табір відпочинку «Чайка» в Алушті АР Крим (архіт. Т. Беляєва, О. Линков. – Державна премія України в галузі архітектури), санаторій «Жовтень» у Кончі-Заспі (архіт. В. Кравчук, В. Куцевич, А. Пальгуєв), санаторії у Куяльнику та Кароліно-Бугазі Одеської обл. (архіт. І. Подольський, А. Пальгуєв, П. Шапорєв, В. Віхарєв, Г. Хорхот), низка санаторних та туристично-оздоровчих закладів у Трускавці та Карпатах (архіт. М. Ковшун, С. Яхненко, А. Аніщенко, Г. Шаповалова та інші).

Вагомий внесок КИЇВЗНДІЕП зробив у формування адміністративних будівель. Так, у Києві споруджені будинки Київського облвиконкому (архіт. І. Подольський, А. Пальгуєв), Держкомітету фізкультури та спорту (архіт. Ю. Бородкін, Р.-Е. Гупало), «Укрнафтопрому» (архіт. С. Миргородський), Мінсадвинпрому України (архіт. М. Діденко, М. Вітушок), Міністерства легкої промисловості (архіт. В. Бавиловський), Українського управління цивільної авіації (архіт. Г. Гранаткін, М. Губов, В. Коротков), Мінпромбудматеріалів (архіт. І. Пруцаков), Держстандарту України (архіт. П. Шапорєв, В. Віхарєв), центру поштових перевезень у Києві (архіт. В. Бавиловський, В. Стариков), типовий проєкт будівлі окружного суду (архіт. О. Кабацький, В. Куцевич) та інші.

Широку географію представляють роботи КИЇВЗНДІЕП у галузі об'єктів культури та спорту. Над проблемами типології таких будівель працювали у різний час відомі вчені-архітектори М. Гречина, Г. Зенькович, В. Єжов, В. Штолько, В. Куцевич та інші. Були зведені унікальні будівлі та споруди – театр опери та балету у Харкові (архіт. С. Миргородський,

Іл. 3. Президент-готель у м. Києві (архіт. Ю. Набок). [Світлина з архіву автора]

В. Бельчиков та інші), Будинок кіно (архіт. З. Чечик), Будинок культури авіазаводу у Києві (архіт. В. Єжов, В. Стариков, В. Бавиловський), Палац культури у дагестанському м. Буйнакс (архіт. М. Губов, Ю. Бородкін), Будинок культури у Херсоні (архіт. Г. Хорхот, І. Руднева), Палац культури у м. Горішні Плавні Полтавської обл. (архіт. В. Бавиловський), культурний комплекс УРСР на Всесвітньому фестивалі молоді у Москві (архіт. В. Штолько, Ю. Бородкін, С. Нивін). Слід відзначити такі проекти, як бібліотеки АН УРСР у Києві (архіт. В. А. Куцевич), центр культури у м. Кам'янці-Подільському та «Зелений театр» у Києві (архіт. Г. Хорхот, І. Руднева, В. Журавель, І. Білявська), театральньо-культурний комплекс у Білій Церкві (архіт. В. Куцевич, А. Мороз, О. Більчинський, І. Чернядьєва), центр культури у м. Рівне (архіт. В. Куцевич, Ю. Онищенко, О. Стукалов, І. Польний), громадсько-культурні центри у м. Килії Одеської обл. (архіт. В. Куцевич, А. Мороз, О. Більчинський), м. Енергодарі (арх. В. Куцевич, О. Лукашова, І. Чернядьєва, Л. Філатова), Лисичанську (архіт. В. Куцевич, А. Мороз, О. Більчинський, О. Сахно), тризальний кінотеатр на 1000 місць у Києві (архіт. В. Бельчиков).

Фахівці інституту досягли успіхів як у вирішенні архітектурно-планувальних та об'ємно-просторових рішень фізкультурно-оздоровчих і спортивних споруд, так і в застосуванні ефективних конструктивних систем. Серед цих робіт можна відзначити реконструкцію Центрального стадіону у Києві (архіт. М. Гречина, А. Аніщенко, Г. Гранаткін, М. Губов), вишку для стрибків лижників у Києві (архіт. М. Гречина, інженер-конструктор Л. Дмитрієв), критий каток з повітряно-опорним синтетичним покриттям на Центральному стадіоні (архіт. М. Губов) та спорткомплекс товариства «Динамо» у Києві (архіт. В. Бельчиков), а серед проектних робіт – Палац спорту у Ташкенті (архіт. Б. Кравчук, В. Савченко), розвиток стадіону у Луцьку (архіт. А. Аніщенко), динамічне перекриття стадіону (архіт. М. Гречина, О. Заваров), реконструкцію НСК «Олімпійський» у Києві з перекриттям трибун (архіт. А. Аніщенко, В. Штолько, М. Артеменюк) та проект легкоатлетичного манежу на НСК «Олімпійський» (архіт. І. Дубасов), проект фізкультурно-оздоровчого комплексу з легких металевих конструкцій (архіт. В. Куцевич, А. Водолазко, Р.-Е. Гупало, Н. Кир'янова, А. Рябов) та

експериментальний проєкт фізкультурно-оздоровчого комплексу для людей з інвалідністю (архіт. В. Куцевич, О. Кабацький, О. Більчинський, А. Мороз).

У КИЇВЗНДІЕП, крім окремих будівель та споруд, проектувалися і були побудовані значні містобудівні утворення: Північно-Броварський житловий масив (архіт. М. Гречина, Л. Прокопчук, І. Жилкін) та дослідно-показовий житловий район «Теремки-1» у Києві (архіт. О. Заваров, Ю. Репін, Ф. Боровик, С. Лапоногов, І. Жилкін, С. Вайнштейн), мікрорайон «Ахмедлі» в м. Баку (Азербайджан) (архіт. А. Тандетник, К. Мартакова), забудова житловими будинками із монолітного залізобетону Театрального спуску у м. Ростовна-Дону (рф) (архіт. Ф. Боровик, І. Дубасов, О. Авдієнко), відновлення житла та об'єктів соцкультпобуту у містах Кіровокаан та Спітак (Вірменія) (архіт. Д. Яблонський, А. Пекер, О. Авдієнко, А. Сніцарєв, О. Стукалов, В. Жданюк, О. Андрєєв, В. Мірошніченко) [10].

З отриманням Україною незалежності перед фахівцями КИЇВЗНДІЕП постали масштабні і відповідальні завдання розвитку архітектури і будівництва. Третє тисячоліття принесло нові проблеми, які потрібно було вирішувати на ґрунті сучасної соціальної, наукової та житлової політики, провівши фундаментальні і прикладні дослідження із перевіркою їх в експериментальному, індивідуальному і конкурсному проєктуванні житлових і громадських будівель та споруд, а також міст [11].

Результатом такої колективної роботи є місто енергетиків Славутич (архіт. Ф. Боровик, Ж. Косенко, І. Дубасов, В. Довгалюк, С. Нивін та інші – Державна премія у галузі архітектури) (іл. 4) із дитячою школою мистецтв (архіт. Ю. Бородкін, В. Куцевич, О. Сахно) та клубно-бібліотечним блоком (архіт. В. Довгалюк, Л. Грицай, В. Куцевич, В. Петров); Ляонінський університет у КНР (кер. авт. кол. архіт. Л. Ковальський). До розробок кінця ХХ – початку ХХІ ст. належать: житлове утворення котеджної забудови у м. Енергодар Запорізької обл. (архіт. В. Довгалюк, В. Петров), житлові будинки у смт Щасливе Київської обл. (архіт. В. Довгалюк, В. Петров), житловий будинок на вул. Бульварно-Кудрявській у Києві (архіт. Г. Хорхот, В. Журавель, І. Білявська, інж.-констр. Ю. Масін – Державна премія у галузі архітектури) (іл. 5), товарна біржа у м. Рівне (архіт. О. Кабацький, В. Куцевич), концепція формування житлового району «Прибережний»

Іл. 4. Забудова м. Славутич (архіт. Ф. Боровик, Ж. Косенко, І. Дубасов та інші). [Світлина з архіву автора]

у Білій Церкві (архіт. В. Куцевич, А. Мороз), а також проекти бізнес-центру в смт Шасливе Київської обл. (архіт. В. Куцевич, А. Мороз, О. Бильчинський), житлового комплексу «Престиж» у м. Астана (Казахстан) (архіт. В. Бельчиков, С. Єжов та інші), Обласного клінічного кардіологічного центру у Полтаві (архіт. В. Бельчиков, О. Плужник, О. Сіренко), висотних житлових будинків у Києві (архіт. В. Шпара, А. Аніщенко), житлові та спортивні блоки для військових містечок (архіт. В. Бельчиков) [12; 13].

Незалежна Україна потребувала сучасного нормативного забезпечення будівельного комплексу з виконанням відповідних повноважень Держбудом України. Йшлося не тільки про автоматичну заміну державного замовника для безперервного супроводження нормативної бази, але й про підготовку реформування нормотворчої діяльності в напрямку нової економічної стратегії незалежної країни. Так, на початку 1992 р. Держбуд України разом із КИЇВЗНДІЕПом забезпечили підготовку Концепції створення національної нормативної бази у галузі будівництва. На основі цієї концепції в даний час розроблені і діють чинні основоположні нормативні акти – Державні будівельні норми та Держстандарти України, розроблені в інституті КИЇВЗНДІЕП (керівник В. Куцевич).

Відродження духовності і релігійного життя в Україні потребувало відтворення втрачених пам'яток архітектури, реставрації історичних храмів, а також проектування та будівництва

сучасних сакральних будівель і споруд. За завданням Держбуду України у КИЇВЗНДІЕП архітектором В. Куцевичем розроблено основи проектування сучасних храмів у посібнику з проектування «Культові будинки та споруди різних конфесій». Положення посібника сприяли будівництву церкви Георгія Переможця на території шпиталю МВС України у Києві (архіт. О. Стукалов, Н. Карнобід), розробленню проектів церкви Пресвятої Богородиці у м. Боярка Київської обл. (архіт. Л. Дабіжа, В. Петров) та кафедрального собору у Полтаві (архіт. В. Куцевич, В. Бельчиков) [14].

Питання синтезу архітектури та мистецтва у КИЇВЗНДІЕПі вирішували фахівці Центру монументально-декоративного мистецтва. Багаторічним творчим керівником цього

Іл. 5. Житловий будинок у м. Києві на вул. Бульварно-Кудрявській, 36 (архіт. Г. Хорхот, В. Журавель, І. Білявська, інж.-констр. Ю. Масін. [Світлина з архіву автора]

підрозділу була художниця Н. Федорова. У різні роки тут працювали визначні художники Г. Севрук, С. Кацемон, Г. Шарай, Ф. Олексієнко, Я. Падалка, О. Грудзинська, О. Железняк, М. Мельниченко, Ю. Легенький, Н. Гаркуша, К. Чернявський, О. Владимірова, Л. Жоголь та Л. Мешкова, мистецтвознавці: З. Чегусова, Н. Крутенко, Н. Гасанова, архітектори В. Савченко, П. Безрідний, І. Каракіс, М. Барановський, Ю. Ахтьоров, О. Костенко, В. Чернявський, В. Карнобід, А. Раду та інші [15]. Великим творчим здобутком цього колективу є керамічне панно в холі Штабквартири ЮНЕСКО в Парижі, яке майстерно виконала А. Мешкова.

Головні висновки і перспективи використання результатів дослідження. Гострі соціальні протиріччя і грандіозні політичні перетворення, ретроспектива й авангард, втрата утопічних ілюзій казарменого соціалізму, розвиток глобальних технологічних тенденцій – усе це знайшло відображення у творчості архітекторів КИЇВЗНДІЕП. У новому тисячолітті фахівці інституту здійснюють перехід від індустріальної епохи до постіндустріальної. Трансформації у макромасштабні категорії культури визначають нове ставлення до проблем просторової організації суспільства і визначення цілей та завдань сучасної архітектури.

Список використаних джерел

1. Куцевич В. В. О. І. Заваров – архітектор, організатор інституту нового типу, науковець, педагог (до 100-річчя від дня народження). *Будівництво України*. 2017. № 3. С. 35–39.
2. Гершкович В. Ф. Енергозбереження у розробках КИЇВЗНДІЕП. *Будівництво України*. 2003. № 5. С. 23–25.
3. Проекти, постройкі / Хорхот А. Я., Хорхот Г. А., Руднева И. В. и др. Киев : Акванпост-Прим, 2012.
4. Куцевич В. В. Архітектурна типологія громадських будинків і споруд. Сучасні тенденції розвитку. *Сучасні проблеми архітектури і містобудування* : наук.-техн. зб. Київ : КНУБА, 2014. Вип. 35. С. 376–384.
5. Слово о Мастере / редкол.: А. В. Кашенко, О. С. Слепцов, П. П. Безродный и др. Киев : КНУСА, 2012.
6. Йосип Юлійович Каракіс (1902–1988) : бібліогр. показ. / Н. В. Грушинська (укладач) ; Г. А. Войцеховська (відп. ред.) ; Держ. наук. архітектур.-буд. б-ка ім. В. Г. Заболотного. Київ : Укрархбудінформ, 2002. 52 с.
7. Штолько В. Г. Досвід інноваційної діяльності КИЇВЗНДІЕП. *Будівництво України*. 2008. № 9. С. 17–20.
8. Наталія Борисівна Чмутіна. Життєвий та творчий шлях архітектора / упоряд. О. Мазіченко. Київ : Адеф–Україна, 2012.
9. Куцевич В. В. Формування архітектурної школи. Історія, традиції, сучасність : монографія. Київ : Ліра, 2018.
10. Репин Ю. Архитектура жилища. Киев : ИПЦ «ТИРАЖ», 2003.
11. Куцевич В. В. Конкурсне проектування як лабораторія архітектурних ідей і образів. *Збірник наукових праць «Українська академія мистецтва»*. Київ : НАОМА, 2023. Вип. 33. С. 25–31.
12. Куцевич В. В. Архітектура громадських будівель і споруд в Україні на початку ХХІ ст. *Українська академія мистецтва* : дослідн. та наук.-метод. пр. Київ : НАОМА, 2010. Вип. 17. С. 251–263.
13. Шпара В. І. Особливості архітектурно-планувальної організації висотних житлових комплексів. Київ : Українська конфедерація журналістів, 2018. 196 с.
14. Куцевич В. В. Культурні будинки та споруди різних конфесій (посібник з проектування). 2-ге вид., перероб. Київ : КИЇВЗНДІЕП, 2009. 122 с.
15. Кара-Васильєва Т., Чегусова З. Декоративне мистецтво України ХХ століття. У пошуках «великого стилю». Київ : Либідь, 2005. 280 с.

References

1. Kutsevych, V. V. (2017). O. I. Zavarov – arkhitekt, orghanizator instytutu novogho typu, naukovecj, pedaghogh (do 100-richchja vid dnja narodzhennja) [O. I. Zavarov – architect, organizer of a new type of institute, scientist, teacher (to the 100th anniversary of his birth)]. *Budivnyctvo Ukrajinjy* [Construction of Ukraine], 3, 35–39 [in Ukrainian].
2. Hershkovich, V. F. (2003). Energhozberezhennja u rozrobkakh KYJiVZNDNIEP [Energy conservation in the development of KYIVZNDNIEP]. *Budivnyctvo Ukrajinjy* [Construction of Ukraine], 5, 23–25 [in Ukrainian].
3. Horkhot, A.Ya., Horkhot, G.A., & Rudneva, I.V. (2012). *Projects, buildings* [Projects, buildings]. Akvanpost-Prym [in Russian].
4. Kutsevych, V. V. (2014). Arkhitekturna typologhija ghromadsjkykh budynkiv i sporud. Suchasni tendenciji rozvytku [Architectural typology of public buildings and structures. Modern development

- trends]. *Suchasni problemy arkhitektury i mistobuduvannja* [Modern problems of architecture and urban planning], (35), 376–384 (in Ukrainian).
5. Kashhenko, A. V., Slepcev, O. S. & Bezrodnyi, P. P. (Redkol.). (2012). *Slovo o Mastere* [A Word about the Master]. KNUSA. [in Russian].
  6. Ghrushynsjka, N. V. (Ukladach), & Vojcekhovsjka, Gh. A. (Vidp. Red.). (2002). *Josyp Julijovykh Karakis (1902–1988)* [Josip Yulijovykh Karakis (1902–1988)] [Bibliohrafichnyj pokaznyk]. Ukrarkhbudininform [in Ukrainian].
  7. Shtoljko, V. Gh. (2008). Dosvid innovacijnoji dijaljnosti KYJIVZNDNIIEP. [Evidence of innovative activity KIEVZNDNIIEP]. *Budivnytvo Ukrainy* [Construction of Ukraine], 9, 17–20 [in Ukrainian].
  8. Mazichenko, O. (Upor.). (2012). *Natalija Borysivna Chmutina. Zhyttjevyj ta tvorchyj shljakh arkhitekтора* [Natalia Borisivna Chmutina. The living and creative path of an architect]. Adef – Ukrajina [in Ukrainian].
  9. Kutsevych, V. V. (2018). *Formuvannja arkhitekturnoji shkoly. Istorija, tradyciji, suchasnistj: monohrafija* [Formation of an architectural school. History, traditions, reality: monograph]. Lira [in Ukrainian].
  10. Repyn, Ju. (2003). *Arkhytektura zhylyshha* [Dwelling architecture]. IPC “TYRAZh” [in Ukrainian].
  11. Kutsevych V. V. (2023). Konkursne projektuvannja jak laboratorija arkhitekturnykh idej i obraziv. [Competitive design as a laboratory of architectural ideas and images. Ukrainian Academy of Arts: collection. of science works]. *Zbirnyk naukovykh prats «Ukrainska akademiia mystetstva»* [Collection of science works “Ukrainian Academy of Arts”], (33), 25–31 [in Ukrainian].
  12. Kutsevych, V. V. (2010). Arkhytektura ghromadsjkykh budivelj i sporud v Ukraini na pochatku XXI st. [Architecture of public buildings and structures in Ukraine at the beginning of the 21st century]. *Ukrajinsjka akademiia mystetstva : Doslidnycjki ta naukovo-metodychni praci* [Ukrainian Academy of Art : research and scientific and methodological works], (17), 251–263 [in Ukrainian].
  13. Shpara, V. I. (2018). *Osoblyvosti arkhitekturno-planuvaljnoji orghanizaciji vysotnykh zhytlovykh kompleksiv* [Features of the architectural and planning organization of high-rise residential complexes]. Ukrajinsjka konfederacija zhurnalistiv [in Ukrainian].
  14. Kutsevych, V. V. (2009). *Kuljtovi budynky ta sporudy riznykh konfesij (posibnyk z projektuvannja)* [Cult houses and buildings of various denominations (design manual)] (2-ghe vyd., pererob.). KYJIVZNDIIEP, 2009. 122 s. [in Ukrainian].
  15. Kara-Vasyljjeva, T., & Cheghusova, Z. (2005). *Dekoratyvne mystectvo Ukrainy XX stolittja. U poshukakh «Velykogho stylju»* [Decorative art of Ukraine of the 20th century]. Lybidj [in Ukrainian].

Подано до редакції 26.02.2024